

ROMANOVOCI

1613 - 1918

SIMON SEBAG
MONTEFIORE

ROMANOVOCI

ROMANOVOCI

1613 – 1918

SIMON SEBAG MONTEFIORE

Z anglického originálu Simon Sebag Montefiore: THE ROMANOVS 1613 – 1918,
ktorý vyšiel vo vydavateľstve Weidenfeld & Nicolson,
The Orion Publishing Group Ltd., Londýn 2016,
preložila Mária Kočanová.

Vyšlo v roku 70. výročia Vydavateľstva Tatran ako 5129. publikácia
a 147. zväzok edície LUK – Knižnica svetových bestsellerov.
Vydanie I.

Prebal a väzbu podľa pôvodného návrhu spracoval AldoDesign, Bratislava.
Zodpovedná redaktorka Tatiana Búbelová
Jazyková redaktorka Eva Mládeková
Technická redaktorka Eva Zdražilová
Sadzba RS servis, Bratislava
Vytlačila CPI Moravia Books, Pohořelice.

www.slovtatran.sk

:: knihy pre **hodnotnejší** život

Copyright © Simon Sebag Montefiore 2016
Translation © Mária Kočanová 2017
Slovak edition © Vydavateľstvo Tatran 2017

ISBN 978-80-222-0887-1

Milovanej dcére
Lily Bathshebe

IN MEMORIAM

Stephenovi Sebag-Montefioremu
1926 – 2014

Isabel de Madariaga
1919 – 2014

OBSAH

<i>Zoznam ilustrácií</i>	11
<i>Mapa: Expanzia Ruska, 1613 – 1917</i>	14
<i>Rodokmeň rodu Романовы</i>	16
<i>Úvod</i>	19
<i>Podakovanie a zdroje</i>	31
<i>Poznámka</i>	37
Prológ: Dvaja chlapci v Období smuty	39
1. DEJSTVO: VZOSTUP	
Prvý obraz: Predvádzanie neviest	47
Druhý obraz: Mladý mních	81
Tretí obraz: Mušketieri	105
Štvrtý obraz: Opitá synoda	123
2. DEJSTVO: VYVRCHOLENIE	
Prvý obraz: Imperátor	153
Druhý obraz: Imperátorky	185
Tretí obraz: Ruská Venuša	223
Štvrtý obraz: Zlatý vek	261
Piaty obraz: Sprisahanie	311
Šiesty obraz: Súboj	345
3. DEJSTVO: ÚPADOK	
Prvý obraz: Jupiter	411
Druhý obraz: Osloboditeľ	461
Tretí obraz: Kolos	539

Štvrtý obraz: Pán zeme	575
Piaty obraz: Katastrofa	657
Šiesty obraz: Panovník Michail II.	703
Siedmy obraz: Posmrtný život	729
Doslov: Červení cári, bieli cári	761
<i>Pramene</i>	765

ILUSTRÁCIE

Prvá časť

Michail I. z rukopisu *Kníha veľkého panovníka alebo Korene ruských panovníkov*, 1672 (akg-images)

Alexej z rukopisu *Kníha veľkého panovníka alebo Korene ruských panovníkov*, 1672 (akg-images)

Sofia Alexejevna (akg-images)

Teremský palác, 1813 (akg-images)

Palác rozkoší (Alamy)

Peter Veľký od sira Godfreya Knellera, 1698 (Bridgeman)

Peter Veľký od Ivana Nikitiča Nikitina (Bridgeman)

Katarína I. od Jeana-Marca Nattiera, 1717 (Bridgeman)

Alexej Petrovič od Johanna Gottfrieda Tannauera, 1710 (akg-images)

Alexander Danilovič Menšikov, približne 1725 – 1727 (akg-images)

Peter II. od Andreja Grigorieviča, približne 1727 (Bridgeman)

Anna Ivanovna, približne 1730 (akg-images)

Ernst Johann von Biron, približne 1730 (akg-images)

Anna Leopoldovna od Louisa Caravaqua, približne 1733 (Bridgeman)

Ivan VI. a Julie von Mengden, (Fine Arts Images)

Jelizaveta od Charlesa van Loo, 1760 (Alamy)

Peter II. a Katarína Veľká od Georga Christopha Grootha, približne 1745 (Bridgeman)

Katarína Veľká podľa Alexandra Roslina, približne 1780 (Štátne múzeum Ermitáž, ďalej Ermitáž)

Grigorij Orlov, približne 1770 (Alamy)

Grigorij Potemkin od Johanna Baptistu von Lampi (Suvorovovo múzeum, Petrohrad)

Katarína Veľká od Michaila Šibanova (Alamy)

Platón Zubov od Johanna Baptistu von Lampi (Štátna Tretiakovská galéria)

Druhá časť

Pavel I. od Vladimíra Lukiča Borovikovského, 1800 (Štátne ruské múzeum)

Mária Fiodorovna od Jeana Louisa Voille, približne 1790 (Štátne ruské múzeum)

Ivan Kutajsov, približne 1790 (Ermitáž)

Anna Lopuchinová od Jeana Louisa Voille (Ermitáž)

Alexander I. od Georgea Dawea, 1825 (Bridgeman)

Stretnutie Alexandra I. s Napoleonom v Tilsite, 1807 (Getty)

Požiar Moskvy v roku 1812 od A. F. Smirnova, 1813 (akg-images)

- Alexej Arakčejev od Georgea Dawea, približne 1825 (Ermitáž)
 Michail Kutuzov, približne 1813 (Alamy)
 Jelizaveta Alexejevna od Louise Elisabeth Vigée-LeBrunovej, približne 1795,
 (Getty)
 Mária Naryškinová od Jozefa Grassiho, 1807 (Alamy)
 Kaťa Bagrationová od Jeana-Baptistu Isabeya, približne 1820 (Združenie národných múzeí – Veľký palác, múzeum Louvre)
 Oznamenie víťazstva spojencov po Bitke pri Lipsku 19. októbra 1813 od Johanna Petra Kraffta, 1839 (Bridgeman)
 Nikolaj I. od Franza Krügera, 1847 (Topfoto)
 Alexandra Fiodorovna s Alexandrom a Máriou od Georgea Dawea, približne 1820 – 1822 (Bridgeman)
 Vidiecky pavilón v Petrodvorci (Corbis)
 Veľký kremelský palác (Alamy)
 Varenka Nelidovová, približne 1830 (Getty)
 Alexander Puškin od Avdotie Petrovny Jelaginovej, približne 1827 (Getty)
 Alexander II., približne 1888 (Ermitáž)
 Kapitulácia Šamiľa od Theodora Horschelta (Dagestanské múzeum výtvarného umenia)
 Nikolaj Alexandrovič a Dagmar Dánska, 1864 (Štátny archív Ruskej federácie, ďalej GARF)
 Alexander Alexandrovič a Dagmar Dánska, 1871 (Nadácia kráľovskej zbierky / Jej Výsosť kráľovná Alžbeta II., 2016, ďalej kráľovská zbierka)
 Alexander II. s Máriou a ich deťmi, približne 1868 (Bridgeman)
 Jekaterina Dolgoruká, približne 1875
 Belveder, Babigonský kopec (autorova zbierka)
 Skica Jekateriny Dolgorukej od Alexandra II. (súkromná zbierka)
 Fanny Learová (Dominic Winter Auctioneers)
 Konstantin Nikolajevič s rodinou, približne 1860 (GARF)
 Alexis Alexandrovič a generál George Custer, približne 1872 (Getty)

Tretia časť

- Berlínsky kongres od Antona von Werner, 1878 (akg-images)
 Korunovácia Alexandra III. od Geogea Beckera, 1888 (Ermitáž)
 Alexander III. s rodinou v paláci v Gatčine, približne 1886 (kráľovská zbierka)
 Mathilde Krzesinska, približne 1900 (Alamy)
 Hostia na svadbe Ersta z Hesse a Melity z Edinburghu, 1894 (Topfoto)
 Nikolaj a Alexandra, 1903 (Topfoto)
 Sergej Alexandrovič a Ella, 1903 (Alamy)
 Alexej Alexandrovič, 1903 (Topfoto)
 Zina de Beauharnais, približne 1903 (GARF)
 Zimný palác (Alexander Hafemann)
 Cameronova galéria, Katarínsky palác od Fiodora Alexejeva, 1823 (akg-images)
 Alexandrovský palác (Walter Bibikow)
 Malý palác, Livadia, približne 1900 (Getty)
 Biely palác, Livadia (Alamy)

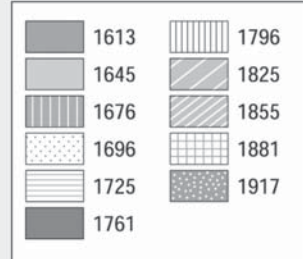
Nižná dača, Petrodvorec (GARF)
 Mierotvorcovia dohody z Portsmouthu, 1905 (Topfoto)
 Krváva nedeľa, 9. január 1905 (Bridgeman)
 Otvorenie dумы, 27. apríl 1906 (Getty)
 Grigorij Rasputin s panovníckou rodinou a Máriou Višňakovovou, 1908 (GARF)
 Rasputin s obdivovateľkami, 1914 (Getty)
 Nikolaj II. a Alexandra s rodinou, približne 1908 (Beineckeho knižnica vzácných kníh a rukopisov, Yaleova univerzita, ďalej Yale)
 Alexandra a Alexej na invalidných vozíkoch, približne 1908 (Yale)
 Nikolaj II. v Alexandrovskom paláci, približne 1908 (Yale)
 Panovnícka rodina na pikniku s Annou Vyrubovovou, približne 1908 (Yale)
 Nikolaj II. na výlete s dvoranmi, Krym, 1908 (Yale)
 Nikolaj II. na výlete s dcérami, 1914 (Yale)

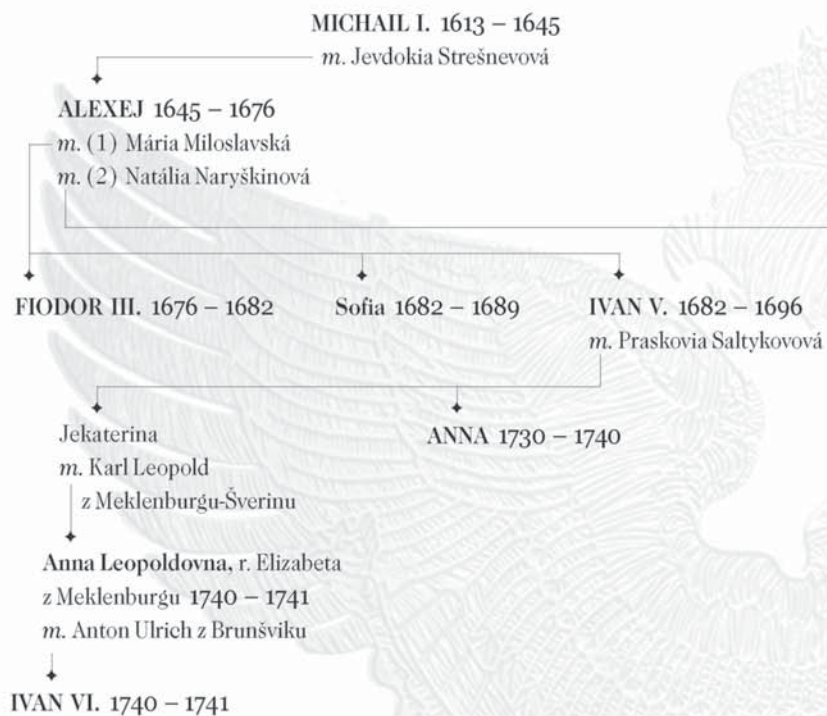
Štvrtá časť

Alexandra a Alexej v Alexandrovskom paláci, približne 1908 (Yale)
 Alexandra s jednou zo svojich dcér a Anna Vyrubovová, približne 1908 (Yale)
 Cárská rodina na Kryme, približne 1908 (Yale)
 Autá Nikolaja II. v Livadii, 1913 (Yale)
 Cárská rodina s cisárom Wilhelmom II. na palube Standartu, 1911 (GARF)
 Oľga a Tatiana s dôstojníkmi na palube Standartu, 1911 (GARF)
 Veľkovejvodkyne tancujú s dôstojníkmi na palube Standartu, 1911 (Yale)
 Nikolaj II. pláva vo Fínskom zálive, 1912 (GARF)
 Nikolaj II. ponúka cigaretu Anastázii, približne 1912 (GARF)
 Anastázia v Cárskom Sele, približne 1913 – 1914 (GARF)
 Alexandra, približne 1913 (Yale)
 Nikolaj II. a Peter Stolypin v Kyjeve, 1911 (GARF)
 Rodinný piknik, približne 1911 (Yale)
 Alexej a Nikolaj II. v uniforme, približne 1912 (Yale)
 Nikolaj II. na poľovačke v Spale, 1912 (Yale)
 Nikolaj II., Alexandra a Alexej v Moskve, 1913 (Topfoto)
 Alexej a Alexandra, 1912 (Yale)
 Nikolaj II., Tatiana, Anastázia a Mária v Petrodvorci, 1914 (GARF)
 Nikolaj II. a Alexej v Mogileve, 1916 (Prezidentská knižnica Borisa Jeľcina)
 Nikolaj II., Vladimir Frederiks a Nikolaj Nikolajevič, 1916 (GARF)
 Vojaci a veľkovejvodkyne v nemocničnom oddelení v Cárskom Sele, približne 1914 (Yale)
 Alexandra a Nikolaj II. pri písacom stole, približne 1915 (Yale)
 Felix Jusupov a Irina Alexandrovna, 1915 (Mary Evansová)
 Mŕtvy Rasputin, 1916 (Getty)
 Alexandra a veľkovejvoda Dmitrij neďaleko Mogileva, približne 1915 – 1916 (GARF)
 Cárská rodina na streche gubernátorovho domu v Tobolsku, 1917 (Getty)
 Nikolaj II. v lese neďaleko Cárského Sela, 1917 (knižnica Kongresu)
 Nikolaj II. a Alexandra v Tobolsku, 1917 (Bridgeman)

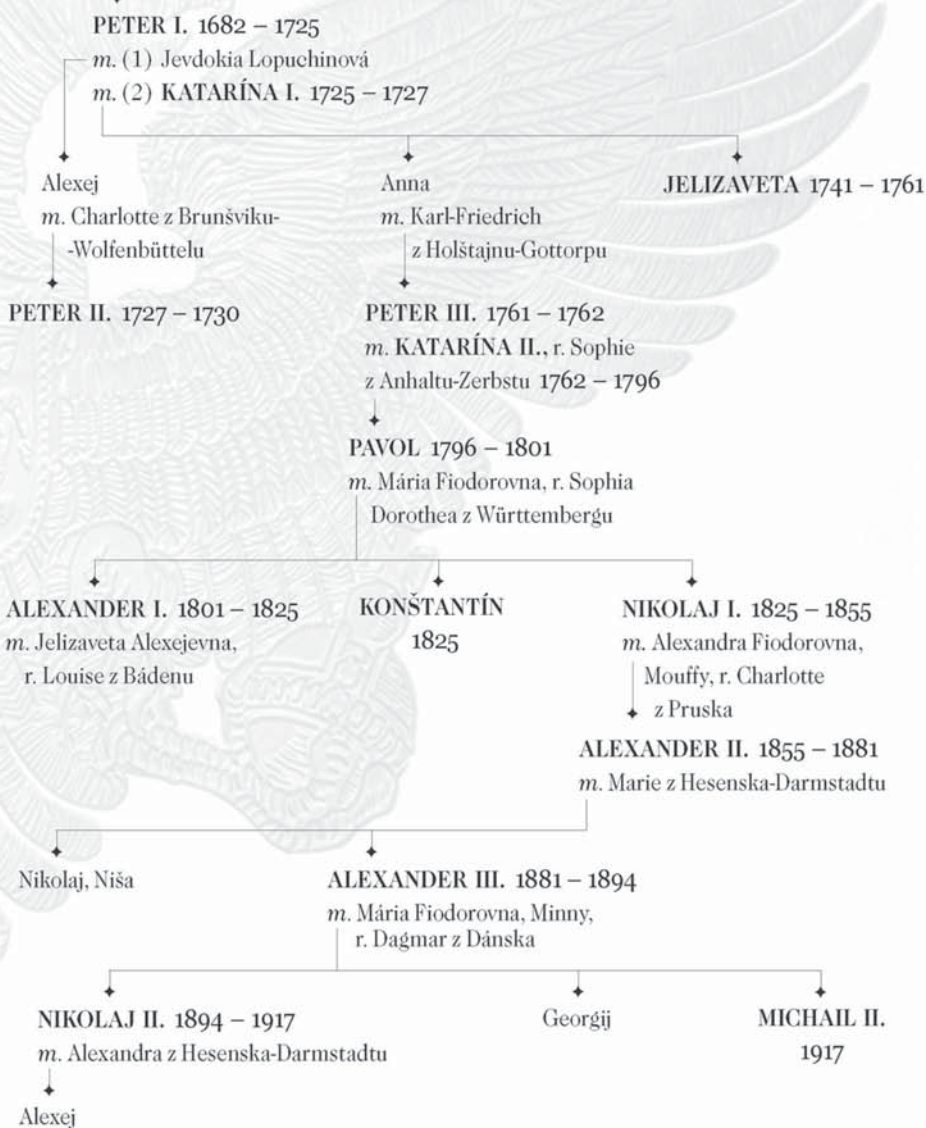

Expanzia Ruska, 1613 – 1917

ROMANOVOVCI

ÚVOD

Ťažká je čiapka Monomacha.

ALEXANDER PUŠKIN, *Boris Godunov*

Najväčšia moc je moc nad sebou samým.

SENECA, *Epistola 113*

V Rusku nie je nič nebezpečnejšie ako prejaviť slabosť.

PETER STOLYPIN

Bolo ťažké byť cárom. V Rusku sa nevládne ľahko. Dvadsať cárov panovníckeho rodu Romanovovcov vládlo tristoštyri rokov, od roku 1613 po zvrhnutie cárskeho režimu po februárovej revolúcii v roku 1917. Ich vládnutie sa začalo nástupom Ivana Hrozného a skončilo v časoch Rasputina. Romantickí kronikári tragédie posledného cára s obľubou naznačujú, že rodina bola prekliata, no v skutočnosti Romanovovci boli najúspešnejší budovatelia ríše od čias Mongolov. Odhaduje sa, že od nástupu Romanovovcov k moci v roku 1613 sa Ruská ríša rozrastala o stoštyridsaťdva štvorcových kilometrov za deň alebo takmer o tristodvadsaťdvatisíc štvorcových kilometrov za rok. Do konca devätnásteho storočia ovládali šestinú povrchu zemegule – a svoje územie sústavne rozširovali. Zväčšovanie ríše mali Romanovovci v krvi.

Táto kniha je v istom zmysle štúdiou charakteru a deformujúceho vplyvu absolutistickej moci na osobnosť človeka. Čiastočne je rodinným príbehom lásky, manželstva, nevery a detí, ale nie je ako iné podobné príbehy – panovnícke rodiny sú vždy nezvyčajné, lebo moc osladzuje a zároveň infikuje tradičnú rodinnú chémiu: oddanosť a pokrvné putá veľmi často ustúpia návnadám a skorumpovanosti moci. Toto sú dejiny vladárov, ich rodín a dvoranov, ale aj portrét ruského absolutizmu – a nech si o Rusku myslíte čokoľvek, jeho kultúra, jeho